

ዳኞች፡- ሓጎስ ወልዱ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አዳነ ንጉሴ

**አመልካች - እነ ጠና ወ/ሰማያት - ከጠበቃ ሀይሉ አግዘው ጋር - ቀረቡ
ተጠሪ - ወ/ሮ አልማዝ አሰጋኸኝ - ከጠበቃ አሰፋ ንጉሴ ጋር - ቀረቡ**

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሽያጭ ምክንያት ተከፈለ የተባለ ገንዘብ ይመለስልኝ ጥያቄን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው የአሁኑ ተጠሪ ባሁኑ አመልካቾች ላይ በፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመሰረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሱ ይዘትም፡- አመልካቾች የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ውል መመዘኛና መስፈርት ባላሟላ ሰነድ ቤት ሽያጭ ውል ተዋውለዋል በማለት ነሐሴ 20 ቀን 1997 ዓ/ም በተጻፈ ከተጠሪ ላይ ብር 80,000.00 (ሰማኒያ ሺህ ብር) መቀበላቸውን ፣ ይህ ረቂቅ ውል እንጂ የሚፀና ውል ባለመሆኑ ተጠሪ ያገኙት ቤት ወይም ጥቅም የሌለ መሆኑንና ገንዘቡንም ሊመልሱላቸው ፈቃደኛ አለመሆናቸውን ገልጸው ያላግባብ የተወሰደባቸውን ገንዘብ ከወሰዱበት ጊዜ ጀምሮ ከታሰበው ብር 24,300.00 ሕጋዊ ወለድ ጋር በድምሩ ብር 104,300.00 (አንድ መቶ አራት ሺህ ሶስት መቶ ብር) ገንዘቡ ተከፍሎ እስከሚያልቅ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍሏቸው ይወሰን ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው።

የአሁኑ አመልካቾች በበኩላቸው ተጠሪ በጉዳዩ ላይ ክስ አቅርበው የመጨረሻ ፍርድ በተሰጠበት ጉዳይ ላይ በድጋሚ ክስ ለማቅረብ የማይችሉ መሆኑን ፣ ጉዳዩም ያላግባብ መበልፀግ ነው የሚል በመሆኑ በሁለት አመት ይርጋ ቀሪ ሊሆን እንደሚገባ ገልፀው በእነዚህ የመጀመሪያ ደረጃ መቃሚያ ነጥቦች ክሱ ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲሉ ተከራክረዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም አመልካቾች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሱትን የይርጋ ጊዜ የተጠሪ ዳኝነት ጥያቄ ያላግባብ የተወሰደ ገንዘብ ይመለስልኝ የሚል በመሆኑ በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2143(1) መሰረት የሚገዛ ነው በማለት በሁለት አመት የይርጋ ጊዜ ቀሪ ነው በማለት ወስኗል። በዚህ ውሳኔ አመልካቾች ባለመስማማት ይግባኛቸውን ለፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ግራ ቀኝ ከተከራከሩ በሁዋላ ጉዳዩ በሁለት አመት የይርጋ ጊዜ የማይታገድ መሆኑን በመግለፅ በዚህ ረገድ በስር ፍርድ ቤት የተያዘውን ምክንያት በመሻር ለጉዳዩ አግባብነት ያለው የስር አመት የይርጋ ጊዜ ነው በማለትና ክሱ የቀረበውም ይኸው ጊዜ ሳይልፍ መሆኑን አረጋግጦ እንዲሁም አከራካሪውን ገንዘብ አመልካቾች ከተጠሪ መቀበላቸው በፍሬ ነገር ደረጃ በስር ፍርድ ቤት መረጋገጡን ጠቅሶ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን ሽሮ ብር 80,000.00 (ሰማኒያ ሺህ ብር) ከግንቦት 24 ቀን 2002 ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር አመልካቾች ለተጠሪ እንዲከፍሉ ሲል ወስኗል። በዚህ ውሳኔ አመልካቾች ባለመስማማት ይግባኛቸውን ለፌዴራሉ

ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ይግባኛቸው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 337 መሰረት ተሰርዞባቸዋል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካቾች ጥቅምት 29 ቀን 2003 ዓ/ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በጉዳዩ ላይ በተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉባቸውን ምክንያቶች ዘርዘረው አቅርቦዋል። ይዘቱም ባጭሩ፡- የይርጋው ጊዜ ወደ አስር አመት ተብሎ መተርጎሙም ሆነ ተጠሪ የቤት ሽያጭ ስለመኖሩ አለመኖሩ በነበረው ክርክር አጠቃልለው ማቅረብ ይችሉ የነበረውን ክርክር ነጥለው በኋላ አቅርበው ተቀባይነት ማግኘታቸው ክስን ነጣጥሎ ማቅረብ የማይቻል መሆኑን የሚደነግገውን የፍትህ-ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ቁጥር 216 ድንጋጌን ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው ነው በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታቸው ተመርምሮም ተጠሪ ቀደም ሲል ክስ አቅርቦ ባወሰነበት መዝገብ አጠቃልለው ማቅረብ የነበረባቸውን ነጣጥለው አቅርቦዋል በማለት አመልካቾች ያቀረቡት ተቃውሞ መታለፉ ባግባቡ መሆን ያለመሆኑን ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ እንዲቀርብ ተደርጓል። በዚህም መሰረት ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎላቸው ቀርበው ግራ ቀኙ በጽሑፍ ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔና አግባብነት ከአላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በሚከተለው መልኩ መርምሮታል። እንደመረመረውም የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያስፈልገው ጭብጥ፡- አመልካቾች ለተጠሪ ገንዘቡን እንዲመለሱ ተብሎ የተወሰነው በሕጉ ተቀባይነት ያለውን ማስረጃ መሰረት ባደረገ መንገድ ነው? ወይስ አይደለም? የሚል ነው።

ከክርክሩ ሂደት መዝገብ የተቻለው ተጠሪ በአመልካቾች ላይ መጀመሪያ ክስ የመሰረቱት ውል እንዲፈርስና ገንዘባቸው ተመልሶላቸው ወደ ነበሩበት እንዲመለሱ የሚል ሲሆን ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት ውሉ ረቂቅ ስለሆነ የክስ ምክንያት የለውም በማለት መዝገቡን መዘጋቱን ፣ ለአሁኑ ክርክር መሰረት የሆነውን ክስ ተጠሪ የመሰረቱት በረቂቅ ውሉ መሰረት የተከፈለ ገንዘብ እንዲመለስላቸው መሆኑን ፣ ቤቱ ከአመልካቾች እጅ ያልወጣና በተጠሪ እጅ ያልገባ መሆኑን ነው።

በመሆኑም ተጠሪ አመልካቾች ቤት ሽጠውልኝ ብር 80,000.00 ከፍዩአለሁ ፣ ውል ይፍረስልኝ፣ ወደ ነበርንበት እንድንመለስ ይደረግ የሚል ጥያቄ አቅርበውም ውሉ ረቂቅ በመሆኑ የክስ ምክንያት የለውም ተብሎ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ውሳኔ በመሰጠቱ ምክንያት ሁለተኛ ክስ ሊያቀርቡ የቻሉት በፍርድ ቤት በተደረገው ክርክር በሕግ ፊት የሚጸና ውል የለም (ረቂቅ ነው) ስለተባለ ያላግባብ የተከፈለ ገንዘብ ሊመለስልኝ ይገባል በማለት መሆኑን ፣ በግራ ቀኙ መካከል የቤት ሽያጭ ውል አለ የለም የሚለው ክርክርም በፍርድ ቤት ታይቶ ሕጋዊ የሆነ የቤት ሽያጭ ውል የሌለ መሆኑ መረጋገጡን ከክርክሩ ሂደት በግልጽ ተረድተናል። ተጠሪ ለአሁኑ የሰበር አቤቱታ መነሻ የሆነውን ጉዳይ ያቀረቡትም የቤት ሽያጭ ውል የለም ተብሎ ውሳኔ ከተሰጠ በሁዋላ ሲሆን አመልካቾች ገንዘቡን ስለመቀበላቸው በፍሬ ነገር ደረጃ ተረጋግጧል። የስር ፍርድ ቤት አመልካቾችን ለክስ ኃላፊ ያደረገው ገንዘቡን ከተጠሪ ስለመቀበላቸው ተጠሪ በተገቢው ማስረጃ አስረድተዋል ፣ አመልካቾች ግን አላስተባበሉም በሚል ምክንያት ነው። እንግዲህ ከላይ የተመለከቱት ነጥቦች በስር ፍርድ ቤት የተረጋገጡት ሲሆን አመልካቾች የስር ፍርድ ቤት የስነ ሥርዓት ግድፈት ፈጽሟል በማለት የሚያቀርቡት አንዱ ነጥብ ተጠሪ ሕጋዊ ያልሆነ የቤት ሽያጭ ውል ይፍረስልኝ ፣ ወደ ነበርንበት እንድንመለስ ይወሰንልኝ በማለት ክስ ሊያቀርቡ ገንዘቡን ያላግባብ ለአመልካቾች የከፈሉ መሆኑን ገልጸው ገንዘቡ እንዲመለስላቸው በአማራጭ ዳኝነት መጠየቅ ሲገባቸው እና ተጠሪ ቀደም ሲል በተመሳሳይ ጉዳይ ክስ ሲመሰርቱ ይህንኑ ክስ አጠቃልለው ሊከሱ ሲገባ ቀንሰው ባስቀሩት ገንዘብ ላይ ድጋሚ ክስ እንዳይመሰርቱ የፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 216 ይከለክላቸዋል

የሚል መቃወሚያ አቅርበው መታለፉን ነው። በመሆኑም ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ሲቀርብ በተያዘው መሰረት የተጠሪ ክስ በተጠቀሰው የሥነ ሥርዓት ድንጋጌ ውድቅ ሊደረግ ይገባል ወይ? የሚለውን ጭብጥ ፍ/ቤቱ መርምሯል። ለዚህ ይረዳ ዘንድ ድንጋጌውን መመልከቱ ተገቢ ነው። የፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 216 በአጠቃላይ ስለ ክስ አቀራረብና አገላለፅ የሚመለከት ድንጋጌ ነው። በተለይ ከተያዘው ጉዳይ ጋር አግባብነት ያለው የድንጋጌው ንዑስ ቁጥር 2 እና 3 ነው። የንዑስ ቁጥር 2 የመጀመሪያው ዓረፍተ ነገር አንድ ከሳሽ ክስ ሲያቀርብ ለክሱ ምክንያት የሆኑትን ነገሮች በሙሉ አጠቃሎ ማቅረብ እንደሚገባ የሚናገር ሲሆን ንዑስ ቁጥር 3 ደግሞ አንድ ከሳሽ ሊከስበት ሲችል ሆነ ብሎ በመቀነስ ባስቀረው ሃብት ምክንያት እንደገና ሌላ ክስ ለማቅረብ እንደማይፈቀድለት ይገልጻል። በመሆኑም ከሳሽ ክስ ሲያቀርብ ክሱን ለማቅረብ ምክንያት የሆኑትን ነገሮች በሙሉ አጠቃሎ ማቅረብ የሚጠበቅበት ሲሆን ማቅረብ ሲችል ሆነ ብሎ ቀንሶ ባስቀረው ሃብት ላይ ግን ድጋሚ ክስ ሊያቀርብ እንደማይችል ከድንጋጌዎቹ መረዳት ይቻላል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመጣ የቤት ሽያጭ ውልን አስመልክቶ ክርክሩ የቀረበበት አግባብ በተጠሪ በኩል የቀረበው የቤት ሽያጭ ውል ይፍረስልኝ ፣ ወደነበርንበት እንድንመለስ ይደረግልኝ የሚል ክስ በመቅረቡ በመሆኑና በሕጉ አግባብ የተደረገ የቤት ሽያጭ ውል የለም ፣ ወሎ ረቂቅ ስለሆነ የክስ ምክንያት የለውም ተብሎ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ድምዳሜ ላይ የተደረሰ በመሆኑ ተጠሪ በሽያጩ ምክንያት ለአመልካቾች የሠጡትን ገንዘብ ሊመለስልኝ ይገባል በማለት ጥያቄ ከማቅረብና በማናቸውም ማስረጃ ከማስረዳት የማይከለክል መሆኑን ከፍ/ብ/ሥ/ቁጥር 1808(2) ፣ 1815 ፣ 2001 እስከ 2019 እንዲሁም ከፍ/ብ/ሥ/ቁጥር 2162 እና 2164 ድንጋጌዎች ይዘትና መንፈስ የምንገነዘበው ጉዳይ በመሆኑ በክስ አቀራረብ ሥርዓት ላይ መሰረታዊ የሆነ የሥነ ስርዓት ግድፈት ተፈጽሟል ለማለት የሚያስችል አይደለም። ተጠሪ ቀድሞ ከመሰረቱት የክስ ይዘትና ከጠየቁት ዳኝነት አንፃር ውሎ ረቂቅ በመሆኑ የክስ ምክንያት የለውም ተብሎ በፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተሰጠው ውሳኔ አኳያ ሲታይ የሽያጭ ገንዘቡን ሆነ ብለው ትተዋል ፣ ወይም በክሱ ሊጠቃለል የሚችል ሀብት ቀንሰው አስቀርተው ሌላ ጊዜ ክስ መስርተዋል ለማለት የሚያስችል ሕጋዊ ምክንያት የለም። በመሆኑም በዚህ ረገድ አመልካቾች ያቀረቡት ክርክር ተቀባይነት ያለው ሁኖ አላገኘውም። በአጠቃላይ በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ከላይ በተመለከቱት ምክንያቶች መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የሌለበት ሁኖ አግኝተናል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሣ ኔ

1. በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።
 2. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።
- መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

እ.ከ